วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ปีที่ 31 ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน 2534

วิจารณ์และแนะนำหนังสือ

สมพร แสงชัย, บรรณาธิการ. **การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมในการพัฒนา 2.** กรุงเทพฯ : สำนักฝึกอบรม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2533. 422 หน้า.

เป็นหนังสือรวมบทความคัดเลือกจากเอกสารประกอบการอบรมหลักสูตร "การวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมในการพัฒนา" ประกอบด้วยบทความและบทสัมภาษณ์รวม 30 บท แบ่งเป็น 3 ตอน โดยลำดับ ได้แก่ สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อม ภัยมืดจากมลภาวะ และ การพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 1 สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมบทความเกี่ยวกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและสภาพนิเวศวิทยาทั่วไปของโลก ตอนต้นเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อมโลก 2532 ซึ่ง อมร รักษาสัตย์ แปลเรียบเรียงจากนิตยสารไทม์ สรุปได้ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้านใหญ่ ๆ มี 4 ด้าน ได้แก่ ปัญหาที่มนุษย์ได้ทำลายชีวิตสัตว์และพืชต่าง ๆ ไปอย่างมากมาย ปัญหาเรื่องแก๊สต่าง ๆ ที่ทำให้ผิวโลกร้อนจนเป็นอันตรายต่อสรรพชีวิต ปัญหาการทิ้งขยะของเน่าเสียทำให้เกิดพิษภัยแก่พื้นดินและท้องทะเล และ ปัญหาประชากรเพิ่มขึ้นมากจนจะล้นโลก ทำให้ขาดแคลนอาหารและที่อยู่อาศัย ทั้งหมดนี้เป็นการกล่าวถึงปัญหาอย่างรวบรัดและได้เสนอแนวทางแก้ไขในแต่ละปัญหาไว้ด้วย

ในบทเดียวกันนี้ พิรุณ สุวรรณ ได้แสดงความวิตกไว้ในตอน "ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในโลกมนุษย์" ว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกำลังกลายเป็นดาบสองคมที่หันมาทำลายมนุษยชาติเสียเอง โดยเน้นเรื่องความวิปริตแปรปรวนของอากาศซึ่งมีสาเหตุมาจากสภาวะเรือนกระจกและจากซีเอฟซีที่เป็นตัวทำลายโอโซน ส่วน เลสเตอร์ อาร์. บราวน์ ผู้อำนวยการสถาบัน Worldwatch ได้กล่าวถึงการสูญเสียหน้าดินซึ่งเป็นภัยเงียบที่ก่อความเสียหายอย่างใหญ่หลวงและเป็นภัยที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ ตอนสุดท้ายในบทนี้เป็นเรื่อง "การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ทางด้านวิชาการและระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม" โดย อมร รักษาสัตย์ กล่าวถึงสภาพสิ่งแวดล้อมทั่วไป ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ สาเหตุของปัญหา และประเด็นสำคัญทางด้านการควบคุมแก้ไขคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนเสนอให้มีการศึกษาวิจัยทางวิชาการหลายด้าน ให้มีการปรับปรุงระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม และปรับปรุงกฎหมายที่จะกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมและบทกำหนดโทษที่เหมาะสมพร้อมกัน

บทที่ 2 เป็นเรื่องสภาพนิเวศวิทยาและทรัพยากรธรรมชาติ เลสเตอร์ อาร์. บราวน์ เล่าถึงแนวทางปฏิบัติงานของสถาบัน Worldwatch และสถาบันอื่น ๆ ที่มีบทบาทด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งชี้ว่าสถานะของโลกกำลังเสื่อมโทรมอย่างมาก เพราะมีประชากรมากเกินไป

ตอนที่ 2 ภัยมืดจากมลภาวะ เริ่มที่บทที่ 3 ปัญหามลภาวะทางอุตสาหกรรม กล่าวถึงปัญหาระบบนิเวศซึ่งเกิดจากอุตสาหกรรมโดยทั่วไป ตัวอย่างอากาศเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ น้ำเสีย สารเคมีอันตราย ตัวอย่างพิษภัยที่เกิดจากอุตสาหกรรมในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งให้หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาโครงการอุตสาหกรรมเพื่อป้องกันสิ่งแวดล้อมและคนถูกทำลาย

ในบทที่ 4 สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติรายงานภาวะมลพิษทางอากาศพร้อมแนวทางแก้ไขจากอุตสาหกรรมภายในประเทศระหว่างปี 2523–2528 และยืนยันไว้ในตอนหนึ่งว่าปัญหาอากาศเสียจากอุตสาหกรรมเป็นปัญหาที่แก้ไขได้แน่นอนและมีประสิทธิภาพ เพราะเทคโนโลยีการผลิตและการควบคุมได้เจริญก้าวหน้าไปมาก–แต่ ต้องลงทุน

บทที่ 5 การกำจัดสารพิษโรงงานอุตสาหกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการกำจัดสารพิษ หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนี้ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ

บทที่ 6 วัตถุมีพิษทางการเกษตร กล่าวถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมทางการเกษตรซึ่งเกิดจากการใช้วัตถุมีพิษในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช แนะวิธีแก้ไขพร้อมให้ข้อเสนอด้านนโยบายของรัฐ ในบทนี้มีข้อมูลที่ชวนวิตกคือ ตัวเลขเกี่ยวกับสาเหตุการตายของคนไทยซึ่งพบว่า การตายจากสารพิษและอุบัติเหตุเป็นสาเหตุอันดับ 7 ในปี 2490 เลื่อนมาเป็นอันดับ 5 ในปี 2500 เป็นอันดับ 3 ในปี 2510 และเป็นอันดับ 1 ในปี 2513 คือ 27.2/100,000 คน ปีต่อ ๆ มาการตายด้วยสาเหตุนี้ยังคงเป็นอันดับ 1 และจำนวนผู้เสียชีวิตก็เพิ่มสูงขึ้นทุกปีทั้งที่เป็นเรื่องที่น่าจะป้องกันได้

บทที่ 7 ให้ความรู้เกี่ยวกับอาหารและยา กล่าวถึงการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหาร ปัญหาสารพิษในอาหารซึ่งอาจเป็นสารพิษที่มีอยู่ตามธรรมชาติในอาหารบางชนิดและปัญหาอันเกิดจากการปนเปื้อนที่เกิดขึ้นได้ทั้งจากธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ อันได้แก่ พฤติกรรมการกิน ความเชื่อ ภาวะเศรษฐกิจและสังคม กฎหมายระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ข้อจำกัดด้านสาธารณสุขและการเผยแพร่ความรู้ไม่ทั่วถึง ในส่วนที่เกี่ยวกับยารักษาโรคนั้น ผู้เขียนได้วิเคราะห์ปัญหาและสภาวการณ์เกี่ยวกับยาในปัจจุบัน พร้อมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา และได้ผนวกนโยบายแห่งชาติด้านยาไว้ในส่วนนี้ด้วย

บทที่ 8 การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนและเทศบาล เป็นความรู้เกี่ยวกับการวางแผนและการจัดการมูลฝอยของชุมชน ให้แนวทางเบื้องต้นในการวางแผนปฏิบัติสำหรับระบบการเก็บและกำจัดมูลฝอยแหล่งต่าง ๆ

ตอนที่ 3 เป็นกลุ่มเรื่องการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เริ่มจากบทที่ 9 ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแนวใหม่ ทั้งในเป้าหมายรวมระดับชาติคือแนวทางพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแผนฯ 6 และแนวทางเฉพาะด้าน ได้แก่ การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์ การจัดการทรัพยากรระดับไร่นา ระบบบริหารและประสานแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในระดับจังหวัด จนถึงแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรายสาขาในแผนฯ 6

บทที่ 10 การอนุรักษ์ธรรมชาติและคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเนื้อหาพื้นฐานเกี่ยวกับระบบนิเวศ และเรื่องของประเทศไทยโดยตรงคือ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งทะเลไทย และเรื่องป่าชุมชนซึ่งเชื่อมโยงไปถึงเรื่องประโยชน์ของป่าไม้ในบทที่ 11 และบทสุดท้ายคือเรื่องโครงการน้ำพระทัยจากในหลวง พ.ศ. 2530-2535 ซึ่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับโครงการอีสานเขียว

นับได้ว่าหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมเรื่องราว ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไว้อย่างกว้างขวาง ผู้สนใจเฉพาะด้านอาจเลือกอ่านเพียงบางเรื่องก็จะได้สาระในเรื่องนั้น ๆ ตามสมควร แต่ในสภาพที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เรื่องราวส่วนที่เป็นปัญหาทั้งหมดเป็นเรื่องของมนุษย์ทั้งโลก เพราะแต่ละประเทศไม่ได้มีระบบนิเวศของตนเองโดยเฉพาะ ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัญหาที่ไม่มีพรมแดนใด ๆ สามารถกั้นขวาง ดังนั้น การให้การศึกษาและข้อมูลข่าวสารแก่บุคคลทุกระดับทุกสาขาอาชีพจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อที่ทุกคนจะได้มีส่วนช่วยในการป้องกันและบรรเทาปัญหาด้านนี้กันต่อไป.....

ฟองจันทร์ เพชรมาก *

---

* บรรณารักษ์ฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารนิเทศ, สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์